

A n t u n B a u e r

" M U Z E J S K E Z B I R K E "

NJIHOVA ORGANIZACIONA STRUKTURA

U pokrajini u posljednjih par godina niknuo je cijeli niz manjih pa i većih pokrajinskih muzeja i manjih muzejskih zbirki. Ovo naglo nicanje novih muzeja za naše prilike je novost, koju mnogi ne shvaćaju, pa smatraju to nepotrebnom "muzeomanijom" i smatraju, da je potrebno taj tok usporiti, odnosno ta i takva nastojanja spriječiti.

Ako pogledamo sliku naših prilika na kulturnom polju, ako pogledamo stanje naših kulturno-historijskih spomenika na terenu, dobit ćemo poraznu sliku. Trebat će još dugo vremena, da dođemo na onaj nivo, gdje bi mogli i smjeli malo odahnuti u nastojanju, da na tom polju načinimo barem ono, što su već generacije davno prije nas trebale učiniti.

Tako je i sa shvaćanjem za kulture i historijske spomenike i objekte, tako je i s muzejima. Nije rijetko, da vam netko veli, "da su spomenici, muzeji i briga za njih nužno zlo, a oni, koji za njih rade, nepoželjne ličnosti. Odgovornost za takovo shvaćanje leži na onim generacijama prije nas, koje nisu ulijevale ni gajile nikakav smisao za našu kulturnu baštinu.

Da se pobudi interes širih narodnih masa za te spoznaje na terenu, da se dignu nivo kulture u našoj pokrajini, potrebno je osnivati kulturne i prosvjetne ustanove na terenu, jer su one jedine garancije, da se taj interes pobudi i ne raspline i da ga se na terenu sistematski gaji i održava. Ovomé će najviše doprinijeti baš muzeji i muzejske zbirke uz pretpostavku, da su stručno i naučno postavljene i uređjene.

Zato ove muzejske ustanove na terenu imaju dužnost, da i u tom pravcu izvrše pionirsku prosvjetnu i odgojnu ulogu. A pogotovo tamo, gdje postoje izvjesni spomenici na terenu, a za njih u okolici nema dovoljno interesa i razumijevanja, pa prema tome ni garancije za njihovo čuvanje i održavanje.

Osim toga siromaštvo naših sačuvanih spomenika, siromaštvo tih spomenika po broju i po očuvanosti, sili nas na to, da glavni akcenat rada usmjerimo baš na sakupljanje ostataka naše kulturne baštine, koja je vjekovima bila bespomoćno izvrgnuta haračenju i propadanju. Dužnost naše generacije leži u prvom redu na tom zadatku.

Da je interes za muzeje u posljednjih par godina toliko naglo porastao, nije nikakav nelogičan fenomen. To je rezultat interesa za spomenike na terenu i rezultat nastojanja, da se taj materijal sačuva i spasi. To je rezultat interesa za našu kulturnu baštinu i dokaz dizanja kulturnog nivoa naše pokrajine. To je tek jedna pojava, koja je došla kod nas sa znatnim zakašnjenjem od blizu stotinu godina.

Muzeologija je kod nas u početku unatoč činjenice, da muzeji kod nas postoje već preko sto godina. Razlog je u tome, što su ti zavodi bili orijentirani u drugom pravcu i što su redovito bili zapostavljani i bez mogućnosti, da se urede i da razviju svoj rad. U pokrajini bilo je tek par muzeja, koji su bijedno životarili i -osim par izuzetka- bili su svemu prije slični nego suvremenoj muzejskoj ustanovi. Od naših pokrajinskih muzeja, koji se prije rata digao i u relativno kratko vrijeme pokazao znatne rezultate, bio je Gradski muzej u Varaždinu i djelomično muzej u Osijeku, dok je arheološki muzej u Splitu -naš najstariji muzej u Jugoslaviji- od svog početka imao karakter stručnog naučnog zavoda i u tom pravcu dao najznačajnije rezultate.

Gotovo svi pokrajinski muzeji rezultat su rada i sabiranja pojedinaca. Oni su više ili manje nastali iz privatnih zbirki, koje su bile baza za ove muzejske ustanove, nastali su - opet kabvaljujući radu i nastojanju pojedinaca, većinom amatera, ljubitelja starina, - naši manji pa i veći pokrajinski muzeji. Sve te zbirke, koje su danas već kreirane kao samo -

stalne muzejske ustanove, većinom su organizirane s personalom, kreditima i slično. Osim toga stoje pod kontrolom nadležnih AOR-a, koji manje ili više imaju smisla i razumijevanja za takove ustanove i njihove zadatke.

Teža situacija je s onim malim muzejskim zbirkama, koje većinom divlje, bez kredita i stvarnog oslonca na određeni AOR vode pojedini amateri, ljubitelji starina, većinom potaknuti interesom i ljubavi za materijal i lokalnim patriotizmom. Još teža situacija je s onim zbirkama, gdje je već nešto sakupljeno, čak su i osnovani "gradski muzeji" a bez personala, zbirke bez kontrole, po šupama i tavanima i bez konkretnih perspektiva, da bi se u dogledno vrijeme moglo ovdje nešto stvarno kreirati.

U ovakovim pokrajinskim mjestima, u kojima uglavnom postoji mogućnost, da se izvjesni materijal na terenu sakupi, u kojima postoji izvjesna kulturna i historijska tradicija pa prema tome i kulturna baština, - u tim se mjestima često, s više pokušaja, da se osnuje muzej, izvjesni materijal sabirao, sabrao i opet razvukao. Konkretni slučajevi sa znatnim i vrijednim sabranim i rastepenim materijalom i dokumentima su u Vinkovcima, u Vukovaru, u Sisku, u Čakovcu, napokon školski primjer gradskih muzeja u Petrinji i Karlovcu, gdje su vrijedne zbirke rastepene i treba početi opet od početka.

Ova loša iskustva pokrajinskih muzejskih zbirki bila su povod iscrpnim diskusijama na stručnim muzejskim konferencijama, prvo u Osijeku X. mj. 1952. godine i iza toga na muzejskoj konferenciji u Varaždinu XI. mj. 1952. godine. Osim toga osnivajući muzejske zbirke na terenu imao sam izvjesna iskustva u organizaciji takovih muzejskih zbirki, koja mislim da bi bilo potrebno provesti, da bi se sakupljeni materijal osigurao i osigurala historijska dokumentarna vrijednost sakupljenog materijala.

Sama činjenica, da su gotovo sve manje muzejske zbirke u pokrajini plod i rezultat ljubavi, rada i nastojanja pojedinaca -amatera-, daje i konkretan pravac za organizacionu strukturu takove ustanove, odnosno takove "muzejske zbirke" kao javne muzejske ustanove.

Sakupljena "zbirka starina" odnosno "muzejska zbirka" u jednom manjem pokrajinskom mjestu još nije i ne može odmah postati muzej. No eventualnim uvjetima za rad i nastojanjem može se često iz male zbirke za izvjesno vrijeme stvoriti i znatna muzejska zbirka, koja može biti baza jednog pokrajinskog muzeja. To uvjetuje u prvom redu sredina, sam teren, i mogućnost da se na tom terenu nešto načini i napokon, što je najvažniji preduvjet, a to je dobra volja i nastojanje i sistematski rad sa željom, da se ovdje stvori jedna takova sistematska zbirka, koja bi bila baza za jedan muzej.

U mnogim manjim pokrajinskim mjestima nema perspektive, da bi se mogla ostvariti veća muzejska zbirka, odnosno gradski ili mjesni muzej, koji bi imao uz potrebni stručni personal i odgovarajuće prostorije i potrebne kredite. Ako u tim mjestima postoje objektivni uvjeti, a i interes i nastojanje, da se ovdje sabere jedna zbirka starina lokalnog karaktera, ako je teren bogat spomenicima i nalazima, onda osnivanje jedne "muzejske zbirke" javnog karaktera ima nesamo rezona, nego je to u interesu samih spomenika, materijala, koji na terenu u velikom postotku propada. Pogotovo propadaju arheološki nalazi, za koje ne postoji ni dovoljno interesa, a još manje razumijevanja.

Konkretni slučajevi su u manjim pokrajinskim mjestima u Iloku i Šaregradu. Oba mjesta značajna su po historijskim zbivanjima na njihovu terenu. Osim toga u mjestima je niz historijskih spomenika i objekata. Teren je vanredno bogat interesantnim arheološkim nalazima u samim mjestima i u neposrednoj okolini. Teren je bogat etnografskim spomenicima, koji su nesamo interesantni nego i važni, a rapidno nestaju.

U Iloku niz spomenika, koji su bili razbacani po samom mjestu, već po sebi predstavlja jednu zbirku spomenika, koja sakupljena na jednom mjestu ima karakter jedne muzejske zbirke. Razvijeni lokalni patriotizam i sačuvane uspomene u građanskim kućama u Iloku daju mogućnosti sakupiti lijep materijal za postav jedne značajne lokalne muzejske zbirke. Osim toga postoji nesamo želja pojedinaca nego i puno razu-

mijevanja šire javnosti, da se ovakova zbirka osnuje. Stvoreni su i preduvjeti za to, a to su prostorije u odgovarajućoj staroj historijskoj baroknoj zgradi. Osnivanje i realizacija "muzejske zbirke Ilok" ostvareno je i provedeno po gradskom muzeju u Vukovaru, logično uz znatnu pomoć, koja je primljena u samom Iloku. Ova zbirka i dalje radi pod stručnim nadzorom i pomoći gradskog muzeja u Vukovaru.

Osnivanje ovakovih manjih mjesnih muzejskih zbirki na osnovu konkretnog materijala i konkretnih perspektiva je ne samo poželjno, nego i stvarna potreba. No samo osnivanje ovakovih zbirki nije glavni problem. Najbolnije pitanje i najteži muzeološki problem je ovdje njihova organizaciona struktura, koja nije riješena i koja je postavljena bez sistema, divlje, na volju i smisao pojedinaca, odnosno na njihova snalaženja i bez određenih propisa ili sugestija.

Primjeri nas vode na konkretna iskustva u dosadašnjim nastojanjima na osnivanju pokrajinskih muzeja, odnosno muzejskih zbirki.

S puno dobre volje, nastojanja, ljubavi i žrtava sakupljene su mnoge "zbirke starina" većinom po pojedincima. Ovakove zbirke bile su često predestinirane da budu baza za osnivanje "gradskih muzeja". Bile su često plod nastojanja pojedinca, koji je poznavao svaki pojedini predmet, njegov historijat, njegovo značenje, njegovu historijsku i dokumentarnu vrijednost.

Baš ta okolnost nas nuka, da organizacionu strukturu ovih muzejskih zbirki postavimo tako, da bi njezinom strukturom bila barem donekle zagarantirana sigurnost samih zbirki, odnosno sakupljenog materijala i da se registriraju svi oni podaci, koji daju muzejsku i naučnu vrijednost materijalu u zbirkama.

U tim manjim pokrajinskim mjestima, gdje su muzejske zbirke osnovane, odnosno prikupljene, ili se osnivaju, ipak postoji manje ili više smisao i za kulturnu baštinu i za "starine" i obično postoji izvjesni kulturni krug, koji shvaća i voljan je podupirati svako kulturno nastojanje. Ali je mali

broj onih, koji bi imali volje da realizaciji tih nastojanja bile što pridonese svojim konkretnim radom, osim eventualnih priloga, raznih nalaza, pa i ustupanjem vrjednijih muzejskih objekata i slično. Konkretni rad u zbirci prebačen je na pojedinca, što je s druge strane najsigurnije rješenje i garancija za zbirku toliko dugo, dok je zbirka pod direktnim nadzorom njezinog stvaraoča. Ali redovito postoji opasnost, da se ovakove zbirke odlaskom njihovih osnivača ili inicijatora jednostavno rastepu, razgrabe, izgube i nestanu. U prvom redu zato, što bivšeg čuvara i kustosa zbirke nije neposredno nitko naslijedio. Obično prodje dulje vremena, dok se u takovim manjim mjestima pronadje netko, tko s više ili manje volje preuzima dužnost, da se brine za napuštenu "muzejsku zbirku". A drugo, što ne postoji nikakva mogućnost kontrole, što je bilo u zbirkama, što eventualno fali i slično. A pogotovo su izgubljeni svi konkretni podaci o pojedinim predmetima u zbirci, a koji su redovito od muzeološke i naučne važnosti.

Zato je potrebno uvesti obvezatno sve one faktore, koji pružaju mogućnost, da se u tim zbirkama uvede kontrola nad materijalom, a istovremeno da se odmah iscrpno prikupe svi podaci o sakupljenom materijalu, koji se kasnije redovito izgube, zaborave ili po naknadnom sjećanju iskrive ili registri-
raju tek fragmentarno.

Strah, koji nas je potakao, da damo ovu sugestiju, nije nastao iz teoretskih pretpostavki nego iz poznavanja 50-godišnjeg iskustva naših muzeja. Cijeli niz pokušaja, koji su ostali bez rezultata, niz sakupljenih zbirki, koje su iščeznule, zbirke, koje i danas stoje divlje, bez kontrole i garancije, a pogotovo bez ikakvog stručnog nadzora. Sve to nas prisiljava, da se na tom polju nešto konkretno načini, što bi istovremeno dalo i perspektive za rad, odnosno nastavak rada na solidnoj stručnoj bazi.

Zato je potrebno postaviti organizacionu strukturu manjih pokrajinskih muzeja, odnosno muzejskih zbirki tako, da stručni nadzor i brigu nad takovim muzejima, odnosno zbirkama vrše centralni pokrajinski muzeji - u konkretnom slučaju za

sjevernu Hrvatsku Varaždin /za Hrvatsko Zagorje i gornju Po-dravinu/ i Osijek /za Slavoniju i Srijem/, - odnosno najbliži gradski muzeji, ukoliko su po svojoj strukturi i personalu u mogućnosti da tu funkciju, koja je u prvom redu stručne naravi, preuzmu. U konkretnom slučaju muzejska zbirka Čakovec /koja se postavlja već 20 godina/ i Muzej Varaždinskih Toplica-pali bi pod direktni nadzor muzeja u Varaždinu, - koji je sam po sebi "muzej Hrvatskog Zagorja", a muzejske zbirke u Iloku i Šarengradu pale bi pod nadzor Gradskog muzeja u Vukovaru /čijom pomoći su ove zbirke i realizirane/, a muzejska zbirka u Županji pod Gradski muzej u Vinkovcima.

Dotični muzeji, u čijoj kompetenciji bi bile ove muzejske zbirke, imali bi se neposredno brinuti za ove ustanove i njihov rad. U prvom redu za stručni inventar prikupljenog materijala, da daju konkretne zadatke i stručne direktive, što i kako raditi, da se prikupi materijal u zbirke, da se evidentira sve ono, što je potrebno za osiguranje stvarne i muzealne vrijednosti objekata u tim manjim muzejskim zbirkama.

Ovo je jedina garancija, da se fiksira konkretan rad u ovim manjim muzejskim ustanovama, da ga se usmjeri u jednom stručnom pravcu i da se rad barem donekle organizira. U ovim zbirkama, koje u stvari i nisu nikakve stvarne ustanove, u kojima nema sistematskog rada, a još manje mogućnosti za nekakav stručni ili naučni rad, treba da se uvede nekakva kontrola materijala i kontrola rada i nalaza na terenu, na kojem je ta zbirka izrasla. Zato se ove zbirke moraju osloniti na već organizirane ustanove, koje su u mogućnosti, da tu stručnu kontrolu provode i taj rad pomognu. I napokon da se dobije neka garancija, da taj materijal pod izvjesnim prilikama ne će biti ni raznesen, ni pokradjen ni da ne će bez nadzora propasti ili nestati.

Da se konkretizira rad u svakoj ovakvoj zbirci, mislim, da je potrebno, da se ovakovim manjim zbirkama dađe pečat "Muzejska zbirka" s oznakom mjesta /u konkretnim slučajevima Ilok, Županja, Nova Gradiška, Čakovec/. Ovo pruža, a često uvjetuje legalno poslovanje, a ujedno i stavlja izvjesne admini-

strativne obveze i dužnosti za takovo poslovanje, koje time stoji pod kontrolom nadležnih AOR-a.

Inventar muzejske zbirke imao bi biti prvi, osnovni i najhitniji zadatak i ovim muzejskim zbirkama. Za izradbu muzejskog inventara je preduvjet, da sam muzej, odnosno zbirka stoji pod neposrednim rukovodstvom jedne osobe, koja je za taj rad direktno zadužena, a ne pod neodređenim rukovodstvom GNO-a ili jednog društva ili slično. To je bio slučaj u Karlovcu, Petrinji, Vukovaru, Čakovcu i dr. I tako dugo, dok je bio početak pod "zvučnim" protektoratom, toliko dugo se nije micalo s mrtve točke i toliko dugo je to bio Sizifov posao ...

Inventar zbirke treba da obuhvati sve, što je uz pojedini predmet u muzejskoj zbirci vezano a što predmetu daje historijsku i dokumentarnu vrijednost. Ako se to ne registri- ra odmah, neposredno, iscrpno i na jedan stručan način, sa svim pojedinostima, koji su često od velike historijske vrijednosti, u tom slučaju s odlaskom kustosa, koji je svaki predmet u zbirci poznavao, nesamo da se gubi mogućnost upoznati materijal u zbirci, nego i sama zbirka a pogotovo izvjesni objekti gube često svoju pravu vrijednost. Ovo je prvo, što je potrebno u takovim zbirkama spriječiti. Izradba takovog inventara mora biti pod nadzorom i direktivama stručnog muzealca, koji će znati i biti u stanju i mogućnosti dati upute za taj rad.

Osim toga svaka ovakova zbirka trebala bi imati "Dnevnik rada" u koji bi se redovito unosilo sve zbivanje u ustanovi i u vezi s radom ustanove i u zbirkama. Ova knjiga bila bi time i glavni izvor za povijest dotične zbirke, odnosno ustanove. U ovu knjigu unosile bi se i sve primjedbe, savjeti i upute za rad prigodom stručnog pregleda rada od strane nadležnih organa, odnosno ustanove. Ovamo se imaju unositi redovito svakog mjeseca podaci i izvještaj o radu kroz protekli mjesec dana i slično. Naročito treba ovdje registrirati sve pojedinosti, koje se odnose na nove nabavke, nalaze, predmete, darove, posudbe, pohrane i slično.

Na taj način moći će se konkretno pratiti rad ustanove, nalaze na terenu, okolnosti i pojedinosti, koje eventualno ne će biti registrirane u inventaru i slično. A osim toga

savjeti, upute direktive i neposredni zadaci za rad ne će ostati nerealni nego ovako registrirani bit će neposredno pomagalo i oslonac za rad onome, koji radi u toj zbirci s mnogo dobre volje a malo stručnog znanja i s malim mogućnostima, da si to znanje stekne praksom bez savjeta i pomoći stručnjaka.

Osim ovoga, što je navedeno, ovakova zbirka za svoj postav izložbenog prostora za publiku, ako to ne će biti samo skladište, mora se osloniti na stručnu pomoć. I male pokrajinske muzejske zbirke moraju biti suvremeno muzeološki postavljene. Uspjeli pokušaj takova postava u muzejskoj zbirci u Iloku, načinjen po direktoru Graškog muzeja u Vukovaru, drugu Brliću, daje konkretne perspektive na postav ovakvih muzejskih zbirki, koje, iako nepotpune, nesistematske i krnje, mogu barem djelomično ilustrirati samo neke značajne momente iz prošlosti mjesta i okolice i tako odgajati širu publiku i dizati smisao i ljubav za historijske spomenike i kulturnu baštinu svoga kraja, i time lokalni patriotizam usmjeriti u pozitivnom pravcu.

Rezimirajući ovo postavio bih slijedeće :

1/ Svaka pokrajinska muzejska zbirka, kao i svaki osnovani pokrajinski, odnosno gradski muzej, koji nije proveo svoju organizaciju i postavio svoju strukturu, mora stajati pod stručnim nadzorom nadležnog centralnog pokrajinskog muzeja, odnosno pod neposrednim stručnim nadzorom najbližeg gradskog, odnosno pokrajinskog muzeja, koji je u mogućnosti dati stručnu pomoć dotičnoj muzejskoj zbirci.

2/ Muzej, pod čijim neposrednim nadzorom stoji dotična muzejska zbirka, dužan je voditi brigu i nadzor nad stručnim radom u ovoj zbirci, davati konkretne smjernice, zadatke i direktive za rad, a naročito voditi brigu za izradbu stručnog inventara zbirke i za registriranje svih podataka o muzejskom materijalu, za postav zbirke za publiku i izbor materijala za izlaganje, kao i za konzervaciju materijala u zbirka.

3/ Rukovodilac muzejske zbirke dužan je redovito i neposredno izvješćivati nadležni muzej o radu u muzejskoj zbirci, o nalazima na terenu i o novim nabavkama u zbirka.

s naznakom svih naučnih podataka, koje je potrebno prikupiti uz novo nabavljeni ili nadjeni muzejski predmet.

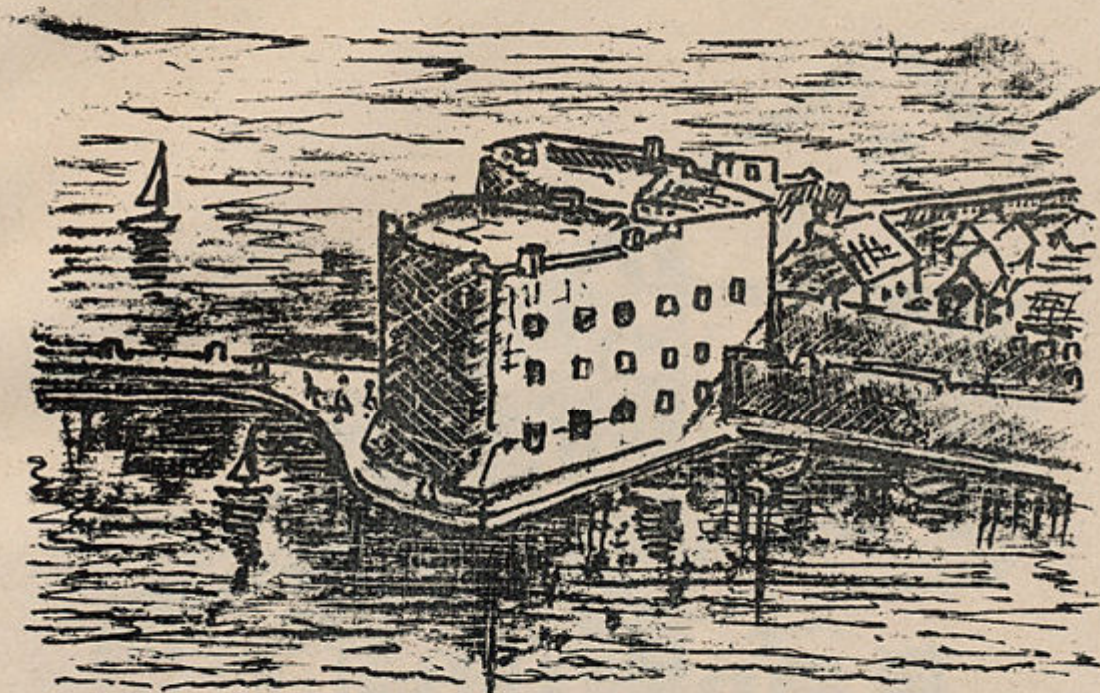
4/ Muzejske zbirke imaju obvezatno voditi "Dnevnik rada" i "Stručni inventar muzejske zbirke". Ove knjige imaju se voditi pod stručnim nadzorom i po direktivama nadležnog muzeja.

Ova obvezatna suradnja među muzejima, odnosno ovisnost pojedinih manjih muzejskih zbirki, u kojima nema stručnjaka i nema izgleda da će u doglednoj budućnosti dobiti stručnjake, mislim da, će na ovaj način stručnom pomoći i savjetom stvoriti u dogledno vrijeme sasvim druge perspektive rada i djelovanja muzejskih ustanova na terenu. Osim toga postavom ovakvih zbirki po jednom suvremenom muzeološkom kriteriju i te zbirke će imati drugo značenje, nego što ga imaju danas kao "skladište starih stvari" većinom bez reda, logike i bez ikakve tendence i bez idejnog sadržaja. Na taj način ove zbirke dobit će svoj stvarno i konkretno postavljeni zadatak i cilj.

Redovito, bez izuzetaka, rukovodioci muzejskih zbirki na terenu mole i traže pomoć. Većinom su to amateri-sabirači, nestručnjaci, ali ljudi, koji s mnogo ljubavi i ličnih žrtava staraju ovakove ustanove. Oni redovito traže savjete, mole pomoć i vrlo rado primaju sugestije i stručne upute za rad na terenu, a pogotovo na sredjivanju i obrađivanju sakupljenog materijala. Zato nema razloga sumnji, da ne će ovakova suradnja uroditi stvarnim i dobrim plodom.

Osim toga ustanove, odnosno muzeji, koji primaju u svoju obvezu pomaganje manjih susjednih muzeja, odnosno muzejskih zbirki, na taj način praktično proširuju svoj djelokrug rada na terenu, što je svakom takovom muzeju jedan od bitnih zadataka. Izvještaji i podaci, koje će ti muzeji primiti od dotičnih manjih zbirki, o nalazima na terenu, s podacima, koji će u najvećem broju biti od interesa za topografiju terena, sve to je važno, da se e tome vodi u muzeju briga i sabiru stručni podaci. Time muzej neposredno proširuje mogućnost konkretne i stručne suradnje na terenu svoga djelovanja i time sebi u znatnoj mjeri olakšava rad na upoznavanju stručnih muzejskih i naučnih problema na terenu.

Zato sam uvjeren, da stavljanje ovih manjih muzejskih zbirki i još neorganiziranih muzeja u pokrajini pod stručnu kompetenciju i brigu određenih već organiziranih muzeja, ne će naići na poteškoće, već će naprotiv biti garancija za njihov dalji rad i napredak.

DUBROVNIK - Kula sv. Ivana - Sada grad. muzej

SL. BROD - Bivša zgrada GRADSKOG MUZEJA u Star-
čevičevoj ul. br. 9.- Sada filijala Narodne banke